

É Romani Glinda

Den romska spegeln

Pris 47 kronor

Nr 4-2004

Nadja Taikon,
Tjejen från Tanto

Olympiska spelen är slut och vi kan återgå till det normala. Det kan även Grekland. Men i spåren efter olympiaden lämnas greklands romer åt sitt öde. Vi kan både läsa och höra om romernas situation i Grekland, hur de blev vräkta från sina boplatser runt om i Aten. De blev kränka på många punkter i de olympiska spelens namn. Vems fel är det, när minoriteter skuffas undan i sitt eget land? Är det OS-kommittén som har beordrat värdlandet att städa upp allt som inte är turistvänligt. Eller är det värdlandet själva som inte vill visa upp att de inte har fullföljt vad man har skrivit under i konventionen, nämligen att förbättra levnadstandarden för romer?

Det är lätt att tro att de länder som lovat se över romernas situation och förbättra den, bara tänkte "Ja, ja, nu när vi är inne och med i EU kan vi återvända till det gamla vanliga."

2001 hade Grekland en konferens om romer där man bland annat tog upp hur de lever i det egna landet. Var den för att visa att landet hade planer på att förbättra romernas situation?

Nu är det inte bara romer som dukat under i de ovanligt kalla vintrarna som drabbat Grekland och Turkiet, men det är många av vårt folk som dött på grund av kylan. Hur ska man kunna hålla kylan borta när man har tunn genomskinlig byggplast till väggar och tak och i bästa fall en sliten matta direkt på marken.

Amnesty, European Roma Rights Center, Internationella Helsingfors Federationen och Greek Helsinki Monitor hade redan 2003 lämnat in protester till regeringen, så nu skulle väl landet förbättra romernas situation. Jo men visst, de har säkert lyssnat, det kunde man ju se på OS-avslutningen då ett femton tal romer tågar in med en fullastad pickupp med vattenmelon, som troligen skulle ge sken av att det är ett inslag i greklands kultur att

Fred Taikon och Bengt O Björklund, framför sitter Rosario Taikon Alí och Maja-Lena Taikon.

É Romani Glinda

Egnahemsvägen 58
141 37 Huddinge

Telefon och fax:

+46 (0)8-779 40 31
070-712 39 91

E-mail: fredt@telia.com

Postgiro: 19 54 82-5

Redaktörer: Fred och Maja-Lena Taikon

Foto och dataansvarig: Rosario Alí

Formgivning och textredigering: Bengt O Björklund

Tipsa oss

Vi tar gärna emot material till tidningen, samt tips om olika evenemang, föredrag och möten.

Vi tar emot texter på samtliga romanédialekter, antingen via vanlig post eller via e-posten:
fredt@telia.com

romer säljer frukt och grönsaker på marknader och torg. Man hade släpat in sina katter bland hermelinerna men vad gör det, tillfället var ju väl valt, större publiksiffra går inte att få. Är det ett framsteg vi ska vara nöjda med?

Fred Taikon.

Innehåll:

Sommarskola i Tjeckien sid. 3

IRWA

Författarseminarium
i Finland sid. 4 - 5

Nadja Taikon

– Tjejen från Tanto sid. 6 - 9

Resan till

Saintes Maries de la Mer sid. 10 - 11

Några sista hälsningar sid. 12

Redaktören

spelar minigolf sid. 13

Transnistrien - Det

bortglömda folkmordet sid. 14 - 17

Romernna i Aten sid. 18 - 19

På kurs i Budapest sid. 20

Korsord sid. 21

Notiser och nyheter sid. 22 - 23

Gamla bilder berättar sid. 24-25

Recept sid. 26-27

Sista sidan sid. 28

Bilden på framsidan är tagen under festligheterna i Rinkeby när Nadja Taikon fyllde 60 år 2003.

Tryckeri All Duplo Stockholm

Våra bidragsgivare

**Integrationsförvaltningen
Statens Kulturråd**

ISSN 1651-3258

Internationell Romsk Sommarskola i Tjeckien

Te aven baxtale rom ando intrego Svedo!

Text och foto: Domino Kai

För femte året i rad arrangerade föreningen Slovo 21 en romsk sommarskola i Tjeckien. Domino Kai, Vescho Siwak och Adam Zzoppe deltog i juli 2004.

Den första dagen tillbringade vi Prag. Vi tog tillfället i akt och besökte slottet och Karlsbron efter att vi checkat in på hotellet. Därefter tog vi oss till stora torget mitt i Prag för att se det berömda klockspelet med sina små helgonfigurer som visar sig varje heltimme. Vi upptäckte även den inhemska och mycket goda husmanskosten i Tjeckien, och tro mig, vi åt den vid varje tillfälle vi fick.

Andra dagen var det dags för alla deltagare att gemensamt åka buss till Orlic, där sommarskolans kursgård låg.

De andra deltagarna kom från Serbien, Bosnien, Nederländerna, Slovakien, Tjeckien och så vi från Sverige. Där fanns även olika ledare för de seminarier som skulle äga rum. Allt som allt var vi ungefär 50 stycken.

Dagarna började med frukost, därefter seminarium fram till kl.13.00 då det var lunch. På eftermiddagen fanns det möjlighet att utöva olika slags praktiska workshops som till exempel att måla på glas, göra olika saker med läder, måla på stenar, trä, papper med mera.

Det var helt otroligt vilken kreativitet som rådde. Av ingenting blev det fantastiska saker.

De olika dagarnas teman var, **Romer och Europeiska Unionen**, med diskussioner om gemensamma gränsöverskridande projekt och praktiska exempel på hur man får till stånd ett projekt. **Samlevnad av romer och majoritetssamhället**, hur har man gjort i respektive länder med integration, inställningen till ett etniskt multikulturellt samhälle. **Seder - Traditioner och**

Mysticism, Romernas historia, Romer och politik tog upp frågan om varför det finns så få romska politiker och vad som krävs för att ändra på detta. **Jämlikhet mellan kvinnor och män** handlade om hur man ser på denna frågeställning inom de olika romska kulturen och med sina olika religiösa bakgrunder. **Romernas förintelse, Massmedia** var en workshop i hur man intervjuar i radion, läser nyheter framför kameran och hur man skriver artiklar. **Romsk musik, Romer i världen**, här gjorde man en jämförelse mellan olika länder, hur de låg till, både lagmässigt och vad gäller levnadsstandarden. **Att handskas med konflikter** handlade om hur man handskas och bemöter xenofobi och rasism.

På fritiden jobbade vi med hantverk, men vi fick även prova på olika slags sportaktiviteter som fotboll, volleyboll, segling, pingis och biljard med mera. Under en av dagarna fick den som ville, rida.

På kvällarna hade man även undervisning i romanés för deltagare som inte behärskade ens de mest elementära meningarna, som till exempel hälsningsfraser.

Kvällarna avslutades gemensamt med att varje land hade en presentation med sig från sina respektive länder. Och vilka talanger vi fick se, både musiker och sångare, otroligt duktiga.

De två sista dagarna tillbringade vi åter igen i Prag, nu tillsammans med de andra på ett ungdomshotell.

Sista kvällen satt vi alla tillsammans och visst märktes det att vi hade blivit en sammansvetsad grupp. Många var det som grät när vi skulle ta farväl av varandra.

Jag är glad att jag fått uppleva denna tid med både nya, unga och äldre romer. Att få se och höra hur romerna har det i andra länder, hur deras traditioner är idag, jämföra både det ena och det andra med varandra. Det ökar förståelsen mellan oss romer.

Romerna reser mycket världen över, visst, men får du som är ung en chans i framtiden att delta i en liknande sommarskola: TA DEN! Du kommer att få uppleva många fantastiska stunder med nya romer.

But Baxt thaj sastiye tumenge savore!

Domino Kai, Vescho Siwak, Adam Zzoppe och Roman från Slovakien.

De romska författare som deltog i IRWAS konferens.

Romska författare möts

Under en tvådagarskonferens på den finsk-romska författaren Veijo Baltzars gård i byn Karjaa i sydvästra Finland bildades den tjugonde juli 2002 IRWA (International Romani Writers Association), världens första internationella romska författarförbund.

I början på juli 2004 hade IRWA sin andra konferens i staden Tamisari, Ekenäs på svenska.

På konferensen inspirerades medlemmarna till diskussion om den romska litteraturen och hur övriga romer upplever den.

IRWAS målsättning är bland annat att stärka solidariteten mellan romska författare och att göra romsk litteratur respekterad och välkänd världen över genom att utveckla kontaktnät mellan nationella och internationella författare samt knyta upp kontakter med kulturella organisationer i Baltikum.

De femtontal romska författare från ett tiotal länder som var där, diskuterade under helgen olika teman.

Vart går linjen mellan politiken och litteraturen och hur kan romer ändra på majoritetsbefolkningens attityd? Vad skriver romer om?

– Alla som blir utsatta för rasism i sitt

land, som inte kan finna arbete till försörjning eller bra bostäder är att betrakta som flyktingar. Det är inte meningen att man ska behöva kämpa mot sitt eget land för att få sina rättigheter tillgodosedda. Organisationer som IRWA måste tillsammans med romska intellektuella arbeta och kämpa för ett bättre förhållande i dessa länder. Det är bland annat därför som vi har samlats här. Min tanke är att, kan vi arbeta fram något här i Tamisari, kan detta arbete förverkligas i alla andra länder runt om i världen, säger Veijo Baltzar, IRWA:s ordförande.

– Jag hoppas att denna konferens i Tamisari kan ta fram nya strategier om hur man ska gå till väga i arbetet med det stora europeiska samarbete, säger Kraus Rider, en före detta finsk ambassadör och

ordförande för kulturrådet i Tamisari, i sitt öppningstal. Det är en rättvis förväntan att vi från majoritetsbefolkningen ska lära oss av er kultur utan förbehåll. Men för utvecklingen av er kulturs skull måste ett ramverk skapas för att frigöra den intellektuella kapacitet som existerar inom er kultur.

– Jag tror att romer inte stöder romska aktivister och författare, speciellt inte finska romer. Jag vill inte att detta ska vara sant, men så är det. Romer stödjer inte sina egna författare, säger Veijo.

Han har själv skrivit i 30 år. Det har resulterat i 35 böcker, manus till filmer och teater.

– Jag har ännu inte hört några romer tycka att det var bra gjort, men ickeromer har rosat och uppskatta det jag har gjort och det känns en aning tungt. Inte ens en hund vill vara utan beröm.

Rahim Burgham, teaterregissör för den romska teatergruppen Prhalipé från Makedonien och den tyska teatern, Teater am der Ruhr, var även en av pristagarna av Hiroshimapriset som delades ut i Stockholm år 2002.

– Kanske frågar ni er vad gör jag här, jag som inte är författare? Jo jag lägger det romska språket i folks mun genom att regissera romska teaterspel. Första gången det romska språket hördes på en teater var då jag satte upp ett teaterstycke av Lorca. Jag vill öka samarbetet med olika länder.

Hur många romska media finns det som har ekonomiskt stöd? Hur många förlag finns det som ger ut romska böcker?

– Det finns inga. Det känns som om man är utkastad på soporna, säger Rahim.

Han menar att böcker bör översättas till romanés så att den romska befolkningen kan ta del av den romska litteraturen.

– Ickeromer som skriver om romer får betalt, men inte vi.

Rahim har tagit hand om romska barn som majoritetsbefolkningen sänt till särskolor för förståndshandikappade.

– Jag har tagit mig an de romska barnen och låtit dem spela offentlig teater. Kritiker har berömt ungdomarnas sätt att framföra teaterstyckena. Det bevisar att barnen inte alls var dumma, utan det var skolan som ville assimilera dem.

De finska romerna uteblev

Många romer uteblev från konferensen. Arrangörerna hade bjudit in ett stort antal inhemska romer som inte dök upp. Något som underströk vad Veijo Baltzar tidigare sagt, att romer inte stödjer sin egen litteratur.

Jeta Duka, fransk professor i romska språk vid Paris universitet uppmärksammade detta.

– Det finns många här från andra länder men jag ser inga romer från Finland. Här har det talats mycket om pengar och här har man lagt ut mycket pengar. Det borde åtminstone ha funnits fler romer som hade kunna föra vidare vad som sker här i Tamisari, det ska inte vara så att bara ickeromer kan berätta om denna unika händelse. Det är viktigt att kalla ungdomarna till liknade seminarier, för att de ska få förebilder och att inspirera dem till vidare studier.

Ruzdija Russo Sejdicovic från före detta Jugoslavien, numera boende i Berlin tycker att det talas för lite om litteraturen.

– Vi måste komma fram till vad som ligger oss romska författare närmast hjärtat och vad som är till hinder för oss. När cinter i tyskland hörde att jag skrev på romanés, sände de en delegation för att fråga vem som gett mig rätten att skriva böcker på romanés. Jag vet att de hållit språket hemligt på grund av förföljelsen under andra världskriget. Jag förklarade för dem att det handlar om ett ömsesidigt tagande och givande, ju mer du ger, ju mer får du tillbaka, säger Ruzdija Russo.

Romerna måste vara sina egna språkrör.

– Jag har två förslag som jag känner som en plikt att förmedla. Det ena är att leta fram alla romska författare i världen och bilda en arbetsgrupp. Det andra är,

hur kan vi förstärka och genomföra det vi är här för idag säger, Ruzdija Russo

Selahetin Kruezi är Chairman of the Roma Cultural Centre EUROMA i Köpenhamn. När han kom till Köpenhamn hade ingen tidigare skrivit om romer där.

– Eftersom det fanns romer från olika länder i Europa i landet startade vi ett kulturcenter som vi kallar Euroroma. Där arrangerar vi romska kulturaktiviteter som teater och annat, allt utan bidrag. Vi har även öppnat den första lokalradiokanalerna på romanés i Danmark och snart hoppas vi på att få tillgång till televisionen.

Han vurmar för skolarbetet och har just färdigställt ett romskt läromedel som kan användas i skolorna.

– Tyvärr är det svårt att få dem publicerade och att skolenheten köper in dem. Vi har även öppnat en avdelning där vi kan offentliggöra romsk litteratur. Vi har också öppnat ett ställe för översättningar för det har inte funnits tidigare i Danmark och allt detta har vi åstadkommit utan pengar. Vi sökte länge pengar från stat och kommun, men utan respons. Vi arbetar gratis och det ser majoritetsbefolkningen och utnyttjar detta.

Selahetin Kruezi vill öppna ett Europakontor där romer och ickeromer kan arbeta tillsammans.

– Vi författare måste stärka oss i vårt arbete, för endast i litteratur på romanés kan vi beskriva vårt sätt att leva. Själv har jag öppnat en webbsida där vi bara skriver på romanés. Bland annat om hur vi får våra verk publicerade.

Han har även en tanke på att samla in alla romska manus som andra romer inte kan publicera för att låta dem tryckas.

Konferensen kom fram till

- att samla in manus av romer och översätta till romanés.

- att tillsammans med teatergruppen Prahlipé starta ett teaterprojekt om romernas förintelse under kriget. Tanken är att det ska bli ett Baltiskt samarbetsprojekt med start i vinter i regi av Rahim Burgham och med manus av Weijo Baltzar.

- att förlägga nästa IRWA konferens i Rumänien.

- att delta i den kommande oktoberkonferensen i Indien med en representant från IRWAS styrelse.

Ruzdija Russo Sejdicovic, Marcel Courthiard, Leena Marsio och Veijo Baltzar.

Nadja besöker sin gamla uppväxtmiljö framför tågbron vid Tanto.

Tjejen från Tanto

Nadja Taikon föddes 1943 i Stockholm. Hon var en av nio syskon. Fred Taikon, hennes yngste bror berättar.

– Våra föräldrar hade sommarläger i Sköndal på den tiden och längre fram flyttade vi till huset i Tanto, precis under tågbron som går över Årstaviken. Där växte Nadja upp tillsammans med oss andra i familjen och sina kusiner fram till mitten på 50-talet. På sommaren reste våra föräldrar runt om i landet med hela familjen och arbetade bland annat med förtenningsjobb. De jobbade också tillsammans med pappas bröder på tivoli. Tältet vi bodde i var cirka tre gånger fyra meter, ganska lika de tält som användes till skjutbana på tivoli förr, till det behövdes en bra tältstomme. När ställningen var rest började vi spika fast markissidor. Sedan var det dags att sätta på markistaket. Då var Nadja redan uppe i ställningen för att dra över tältduken. Henne behövde man inte be att hjälpa till. Vig som en ekorre klättrade Nadja antingen i träd eller i ställningar. Hon bråddes nog på vår mor som i sin barndom klättrade i

allt som var två meter över marken, därför kallades mor för Belka, det betyder Ekorre.

Nadja lekte ofta för sig själv och nästan alltid lekte hon husmor eller fru. Hon städade och fejade, lagade mat och skramlade med grytorna.

– Mamma fann henne ofta lekande bland grytorna i tältet. Ett tag kallade vi henne för grytmamma för hennes husliga lekars skull. Hon var ofta den första som utforskade byn eller samhället vi stannade i. Hon viste exakt var butikerna låg och framför allt var kiosken låg. Senare kunde hon tigga ihop pengar för att köpa sig en Tarragona eller Kexchoklad där som hon gillade.

När familjen Taikon bodde på Tanto

och var hemma i huset klädde Nadja ofta ut sig i kläder, tjuvlånade av systrarna.

– Hon tog till exempel storasyster Zimas skor eller de andra systrarnas kläder som var flera nummer för stora, men på skulle de, till systrarnas förtret. I tjuvlånade kläder började hon sedan dansa och spela teater.

1953 började familjen att resa till Danmark för pappan och bröderna hade

funnit en ny marknad att tjäna pengar på.

– Danskarna var fortfarande barnsligt förtjusta i tivoli och tyckte att romer var spännande och pittoreska. Sedan turnerade familjen i

Nadja som tolvåring på Tanto.

Danmark, far hade sitt tivoli och mor spådde, i början i ett tält, men med åren i en införskaffad husvagn.

Nadja var inte sen med att lära sig tekniken att läsa handens alla linjer, i

konsten att spå. Som vanligt då de kom till en ny plats var hon den första att utforska byn.

– Teaterapa som hon var, gillade hon att sminka sig och tänkte väl att "jag ska minsann inte använda era sminker längre", säkert till de äldre systrarnas glädje. Hon skulle allt köpa sig eget smink. En dag stod hon utanför ett apoteksskyltfönster. Där inne sålde de även kosmetika. Nadja fick ett infall, gick in i apoteket och frågade kvinnan bakom disken om hon ville bli spådd.

När Nadja kom ut från apoteket bar hon på en liten påse full med olika smink, puder och nagellack. Hon hade spått kvinnan bakom disken.

– Det var då vi bytte hennes namn från Grytis till Patika. Det betyder apotek och det var inte sista gången hon skaffade sig eget smink och lite extra pengar i fickan.

Flera av Nadjas farbröder bodde på Tanto. Det innebar många kusiner att leka och stoja med.

– Hela Tantolunden var som en stor lekplats för oss barn. På våren låg vi och tjuvtittade när friluftsteatern i Tantolunden hade sina repetitioner för kommande föreställningar under sommaren. Vem tror ni var bäst på att härma Julia Cesars vassa tunga och Bellan Roos timida smil och röst. Vem kunde härma tjocka Luddes gång, och hans ibland fjoliga gestalt, ja vem om inte Nadjoska.

Nadja var döpt till Nadjecha, ett gammalt ryskt namn, därför blev hon även kallad för Nadjoska när föräldrar och andra äldre ville påkalla hennes uppmärksamhet.

I skolan

– På hösten 1952 skriver vi in oss i

Mariaskolan på ringvägen, jag, min äldre bror Sture och Nadja, alla i första klass, trots att Sture var född 1940, Nadja 1943 och jag själv 1945.

Bakom Mariaskolan på Rosenlundsgatan ligger fortfarande Parkleken kvar, ett flitigt besökt ställe av barnen från Tanto.

– Åkte vi inte skridsko på isbanan eller på masonitskivor i Tantolundens backar, så gick vi över till Bergsgruvans lekpark och åkte slängsläde, minns Fred.

Slängsläde är en stor släde, kopplad till en kraftig bom fastgjord i en påle.

– Det var bara att skjuta på bommen så fick släden fart runt pålen. Det kunde gå hiskligt fort. På släden kunde man sitta upp till åtta personer och vem skulle inte ha den fartfylldaste och mest spännande platsen längst bak på medarna och mana på de andra att skjuta på fortare fortare, om inte Nadjoska. Allt skulle gå fort, något som senare följde henne genom livet.

På Tanto bodde det tio lekande och busande romska barn.

– Roligt värre blev det då andra romer kom på besök några dagar med sina barn. Då skulle det busas med vakten för sockerbruket som satt i sin kur. Vi busringde på portknappen och vakten svarade i porttelefonen "vem där". Vips var vi ungar naturligtvist borta.

Vakten visste att Nadjoska ofta tryckte på knappen och han visste även att hon, titt som tätt, bodde hemma hos sin pappas faster Olga och Sven.

– Sven arbetade på bruket så vakten hade ofta sett honom och Nadja komma gående hand i hand till och från hans arbete.

Vakten bad ofta Sven att säga till flickan som bodde hemma hos dem att sluta busringa på klockan.

– Så här flöt vår barndom iväg tills vi och våra föräldrar flyttade från Tanto till Älvsjö i villan på Skovelvägen.

Nadjas syskon och pappa framför tältet på 50-talet.

Nadsja med några av sina elever i Rinkebyskolan 1979.

Foto: Ann Eriksson

Många järn i elden

Efter att ha bott i ett ombonat hus med sin familj flyttar Nadsja tillsammans med sin man Fardi till lägret i Ekstubben i Tyresö.

Där bor de tillsammans med andra romer som ännu inte fått lägenheter, utan fortfarande bor i baracker och husvagnar. Vintern 62-63 var mycket kall och snörik, familjerna för illa. Barnavårdsmyndigheterna var ofta på besök i lägret och såg hur illa det var ställt. Där bodde många barn i skolåldern, var skulle de få sin skolgång? Inga barn från lägret var inskrivna i skolorna runt om. Nadsja blev som en talesman för lägret då hon ofta besökte myndigheter och bostadsförmedlingar för att få lägenheter, inte bara till sig själv utan även till de andra familjerna som bodde där.

– Om jag inte mins fel flyttade den siste familjen från lägret på Ekstubben in i en lägenhet 1964, säger Fred Taikon.

Nadsja och hennes familj flyttade in i sin första egna lägenhet i Hökarängen 63-64. Samtidigt byggs det nya bostadsområdet i Järfälla, Tensta och Rinkeby.

– Dit sökte sig många romer, berättar

Fred. Samtidigt ökade invandringen av andra romer, mest från Polen och Spanien. Socialförvaltningen etablerade Stenbysektionen som Nadsja besökte flitigt tillsammans med andra romer för att hjälpa dem med olika frågor.

Nadsja och Fardi var med om att bilda Nordiska Zigenarrådet på 70-talet och tillsammans med den dåvarande styrelsen planerade de den stora resan till Indien för att leta efter de romska rötterna. Där träffade de bland andra Indiens premiärminister Indira Ghandi.

I Rinkeby får Nadsja en ny vän-

skapskrets och snart ser hon till att de romska kvinnorna kan träffas och umgås. Sveriges första romska syförening startar. Dit kom kvinnorna för att lära sig sy eller bara sitta och prata om det som låg dem närmast hjärtat.

– Nadsja hade alltid tid att lyssna. Hon hade många idéer, bland annat hade hon sett att romska barn redan hade tappat sitt språk. Hon började undervisa dem i é romani chib. Att det var en dialektal

skillnad i språket hindrade inte henne.

Under ett symöte frågar en kvinna henne om det är svårt att lära sig läsa? Nadsja upptäcker då att det finns ett stort behov och kunskapsbrist hos de vuxna romska kvinnorna att lära sig läsa och skriva.

– Nadsja började undervisa sina romska tjejkompisar inte bara att läsa och skriva utan även hur man syr med det senaste tekniska underverket, symaskinen.

Nadsja som konfrecier på Rinkebyfestivalen 2000.

Foto: Ann Eriksson

Kvinnorna tog ofta sina barn med sig till syföreningen och även de skulle aktiveras för att mammorna skulle kunna få tid att sy sina romska kläder. Nadja spelade romsk musik på grammfon och kassetband och lät barnen dansa och sjunga. Nu föddes en ny ide, hon vill lära barn och ungdom att dansa romska danser.

– Truppen De dansande smaragderna uppstod, en ny förening kom till som kopplas ihop med syföreningen. Nu fick sygruppen mer att göra, det ska sys scenkläder för barnen och ungdomarna.

Mammor och pappor, bröder och systar, alla blir engagerade i att skaffa fram mönster och framför allt tyger i sprakande färger. De köper tyger när de är på semester eller när de ser ett tyg på en rea. Det är svårt att finna rätt kvalitet.

– Hennes ide gav frukt, ungdomarna började samlas hos henne i ställe för att hänga på torget, berättar Fred.

Nu börjar Nadja kontakta tyggrossister runt om i Sverige och i utlandet, inom kort har hon och Fardi öppnat en tygaffär i Rinkeby.

– Dansade smaragderna med Nadja i spetsen blev ofta engagerade vid olika tillfällen, senast uppträdde gruppen två gånger på Stadshuset under den Internationella Romerdagen med dans och mannekänguppvisning, på etnografiska museet i samband med en utställning om romer och inte minst, ett flertal gånger på Rinkebyfestivalen där Nadja ofta var konferenciär.

Under denna tid har Nadja även blivit anställd som hemspråkslärare på olika skolor runt om Stockholm. Ett arbete som hon hade i trettio år.

– Nadja var flitigt anlitad av olika institutioner och andra skolor för att hålla föredrag om den romska kulturen.

Hon satt med i Stadshuset tillsammans med den romska arbetsgruppen och Hardy Hedman under planeringen av det nuvarande romska Kulturcentret RKC i gubbängen.

I maj 2001 reser Nadja tillsammans med författaren Karine Mannerfelt och fotografen Ann Eriksson till Saintes-

Maries de-la Mer i Frankrike. Där besöker hon den plats hennes föräldrar besökt fyrtio år tidigare för att delta i den berömda processionen med det romska helgonet Svarta Sara.

– År 2001 var det premiär på Roy Anderssons film *Sånger från andra våningen* där hon medverkar som spåkvinna. I filmen har politikerna samlats till ett viktigt möte och fastnat i förhandlingarna, goda råd är dyra, ett felaktigt beslut skulle kunna äventyra världen och vem skulle kunna råda dessa toppolitiker om inte en spåkvinna.

Samma år får Nadja "Årets Rinkebypris" för sitt arbete för romer. Dagen firades med fest blommor och 10 000 kronor.

2003 kommer hennes bok *Tjejen från Tanto* ut som hon gjort tillsammans med författaren Karine Mannerfelt och fotografen Ann Eriksson. Den handlar om Nadjas liv och har många fina foton.

Samma år bildar Mona Sahlin Romarådet och Nadja blir nominerad till kvinnlig representant och ledamot för svenska kelderach. Rådet är ett rådgivande organ direkt till regeringen med 16

Nadja i Romarådet, här till höger om Mona Sahlin.

Foto: Ann Eriksson

romska ledamöter.

– Nadja var mycket engagerad i det Romska kulturcentret i Gubbängen och tillsammans med sin syster Pippi lagade hon ofta mat, smörgåsar och annat tilltugg till de evenemang som RKC anordnade. Nu till hösten hade hon planerat att stå för kaféet i RKC:s lokaler, men så blev det inte. Vi är många som kommer att sakna henne, inte bara som en engagerad samhällsmedborgare, som brunnit av engagemang för romernas situation, utan även som mamma, syster och vän.

Foto: Ann Eriksson

Här instruerar Nadja sina dansande smaragder.

Redan första kvällen hittade Nadja musikerna. Här dansar Nadja och Maria till Urs Karpatz musik.

Resan till Saintes Maries de la Mer

I många år hade vi drömt om att göra det, att åka med Nadja till Saintes Maries de la Mer och vara med om firandet av romernas skyddshelgon Svarta Sara. Samma resa som Nadjas föräldrar gjort 50 år tidigare.

Text: Karine Mannerfelt **Foto:** Ann Eriksson

I många år hade vi drömt om att göra det, att åka med Nadja till Saintes Maries de la Mer och vara med om firandet av romernas skyddshelgon Svarta Sara. Samma resa som Nadjas föräldrar gjort 50 år tidigare.

I maj 2001 blev det av. Vi, det var Nadja, hennes dotter Ramona, fotografen Ann, och jag, Karine.

Vi flög till Marseille i Sydfrankrike där vi hämtade en hyrbil och körde till den lilla staden Saintes Maries de la Mer vid Medelhavet.

Jodå, det kändes rätt med en gång. Gatorna var fyllda med romer inför den stundande festligheten. Och stadens torg visade sig heta Place de Gitanes - Zigenartorget.

Vårt pensionat var mycket litet, rummen små och trappan som ledde dit upp

var den smalaste vi dittills sett. Och inte var det särskilt rent heller.

Men smutsen gick det alla fall att göra något åt. Nadja och Ramona tillbringade första eftermiddagen med att skura rent sitt rum.

Redan första kvällen hittade Nadja musikerna. Och hon dansade, förstås.

Nästa förmiddag hittade Nadja Maria från Milano, och det blev resans verkliga höjdpunkt.

Vi promenerade bland marknadsstånden. Och plötsligt ser vi en vit

Mercedes. I förarsätet sitter en medelålders kvinna, klädd i en blå dräkt. Nadja går fram och knackar på fönstret. Och sen är lyckan gjord. Maria, som kvinnan hette, var lovare från Milano. Hon var šei bari, ogift eftersom hon fått ta hand om sina sjukliga släktingar.

Maria och Nadja pratade, pratade och pratade. Om allt. De fann varandra, direkt.

Första dagens samvaro avslutade vi

på torget där den romska orkestern Urs Karpatz - Björnarna från Karpaterna - spelade "Ghele chavore", om den gamle mannen som dansar. Där var

ont om dansande gamla män, men Maria och Nadja dansade och släckte törsten med det goda franska ölet på kaféet intill.

Nadja dansar på gatan i Saintes Maries de la Mer.

Maria var veteran när det gällde att fira Svarta Sara. De följande dagarna visade hon oss hur det gick till. Det började med att vi gick ned i kryptan i kyrkan där Svarta Sara står som en staty. Där tände Maria ett stearinljus samtidigt som hon önskade sig något. Svarta Sara var behängd med mantlar, som de troende hade sytt till henne. Bara hennes lilla ansikte stack fram.

Det sägs att Sara var en mörkhyad tjänsteflicka som räddade två kvinnor som båda hette Maria från att drunkna i havet. De två Mariorna var släkt med Jesus. Innan det hände var Sara förföljd. Nu blev hon hjältninna istället. För förföljda romer har hon därför blivit ett helgon.

Nadja och hennes nya vän Maria från Milano.

Maria från Milano hade i många år bett Svarta Sara om en bättre hälsa. Det hade hon nu fått. Denna gången bad hon om kärlek.

Och vi vet i alla fall att hon fick Nadjas vänskapliga kärlek. De fortsatte att hålla kontakten. Nadja reste också och hälsade på Maria i Milano.

Nadja höll sig i bakgrunden när Maria kysste Svarta Sara. Hon trodde inte längre på helgon, som katolikerna gör. Men hon gick ändå med i processionen nästa dag då Svarta Sara bars ned till havet, till minne av hennes hjältedåd. Femtiotusen människor gick i processionen och sjöng och ropade till Svarta Saras ära. Det var fest, det var glädje och gemenskap.

Maria hade sytt en egen mantel till

Sara som hon hängde över henne precis innan processionen begav sig iväg. Ann skrev Marias hälsning på romani på manteln. Maria hade själv aldrig fått gå i skola.

Men Nadja träffade många fler än Maria vid firandet. All ledig tid gick hon

Nadja pratade med alla romer hon träffade.

runt och bekantade sig med romer från Europas olika hörn. Romani var förstås det språk som användes. Nadja samtalande med både gamla och unga, och utbytte erfarenheter med dem. Bland de yngre romerna var det framför allt de från forna Jugoslavien som talade romani.

Våra fem dagar i Saintes Marie de la Mer avslutade vi

med att åka till marknaden i den närbelägna staden Arles. Där fanns många nordafrikaner som sålde vackra färgstarka tyger. Nadja köpte många meter för att sy klänningar till sig själv och andra.

Sedan promenerade vi i timmar i det medeltida Arles. Jag, som är både smärtare och yngre än Nadja, blev fullkomligt uttröttad. Till slut ville jag inte gå en meter till. Men Nadja gav sig inte, hon hade inte sett allt än.

Vi hade en hyrbil och jag förmanade Nadja att inte

handla för mycket. Annars skulle vi inte få plats med allt vårt pick och pack på tillbakavägen till flygplatsen. Nadja plirade illmarigt mot mig när jag kritiserade alla hennes påsar.

När vi bar våra packningar till bilen nästa morgon var det Nadjas väskor som tog minst plats.

Nadja hade packat förr, många gånger. Hon hade ju rest under hela sitt liv.

Vi vet att hon rest färdigt nu. Men vi minns henne dansande på ett torg i Saintes Maries de la Mer.

Nadja framför Medelhavet.

Några sista hälsningar

Många har hört av sig och delat med sig av sin sorg och saknad efter Nadja.

Varje gång man upplever att en vän man pratat med plötsligt inte finns på jorden är det svårt för oss att fatta detta. Jag glömmer aldrig Nadjas snälla ögon, vissa människor har något man inte kan förklara trots att man känner samhörighet. Jag ler genom tårarna och minns och tänk vad alla "viktiga" saker vi ska göra blir små i sådana här ögonblick. När ett blad faller från trädet går en själ till himlen. Nästa månad är det höst, men jag har redan sett löv falla från träden. Jag vill omfamna er hela familjen och ge er tröst, men jag vet att trösten kommer inifrån er själva och tiden och livet fortsätter, det är bara så.

W. A. Kwekk

Nadja Taikon var en av de modigaste kvinnor jag har träffat i mitt liv. Hon var en klok och pålitlig kvinna som man kunde lita på. I 25 år har vi delat med oss av både skämt, glädje och sorg, inte bara i arbetet utan även som kompisar. Man

kunde alltid vara glad tillsammans med henne, hon var en härlig kompis.

Cissi Stork

Kära Nadja, muri phei, så jag saknar dig! Du var både min vän och arbetskamrat. Med dig kunde jag tala om allting utan att du förfasade dig eller moraliserade. Jag bad dig om råd och hjälp när jag skulle klara av såväl arbeten, konflikter som högtider. Det var du som lagade maten på mitt 60-årskalas, det var med dig som jag delade bokbord i Göteborg och Stockholm.

Tillsammans med dig behövde jag aldrig vara orolig. Om våra planer gick om intet, så fann du en utväg som kanske ledde åt ett annat håll, men i rätt riktning ändå.

Ett av mina roligaste minnen är när vi skulle sälja våra böcker på Drottninggatan i Stockholm i augusti förra året. Där satt vi och hukade oss i ösregnet och du fixade allt: regnkläder, plastsäckar,

varmt kaffe, sköna kuddar att sitta på och torra skor. Och otroligt nog, du sålde till och med böcker fast vi tvingades att gömma dem under plastsäckarna!

Kära Nadja, nu finns du som en förebild i mitt Rinkebyliv och jag vet att många känner som jag.

Din gažikani syster, Gunilla Lundgren

En av de egenskaper jag värderar mest är lojalitet och trofast vänskap. Det har Nadja Taikon visat mig och alla andra under det trettioåriga året vi känt varandra. Det har hon bevisat genom sitt enorma arbete för sitt folk och sin familj.

*Högt ovan molnen där bortom döden
träffas vi åter i himmelens hus.
Vänner som skiljas av olika öden
mötas där åter i glädje och ljus.*

Hälsningar Molly

Till Nadja

*En glimt har slocknat,
en eldsjäl har gått till ro
en het sommardag.*

*Vem ska nu göra
alla dessa smörgåsar,
lära barnen allt?*

*Ett regn av blommor
följer henne på färden.
Trollsländan flög bort.*

Bengt O Björklund

Ett stort tack till alla som visat sin sympati och som närvarade vid jordfästningen. Bland andra, vänner och arbetskamrater, LL förlaget, Romernas riksförbund, Mona Sahlin, RKC, Rinkeby stadsdelsförvaltning, Tizon, Kvarnbyskolan, Integrationsförvaltningen, Resandefolket Romanoa Riksförbund, Rineby-, Askeby- och Knutbyskolan samt Erik och Magda Ljungberg.

Redaktören spelar minigolf

Regnet bara öser ner. Sveriges semesterfirare flyr landet och jag blir kvar i Stockholm. Jag hade tänkt motionera lite under semestern genom att ta upp mitt gamla golfande nu när det inte är så mycket folk kvar i stan. Under min ungdom var jag ganska duktig på minigolf då jag var en flitig besökare av minigolfbanan som låg i Tantolunden. Jag klarade Tantos 18 hålare under 70 slag. Banan var populär då den låg alldeles i anslutning till Tantos friluftsteater.

Idag ligger en golfbana i gropen vid Hornstull, just där det gamla gjuteriet och Nya murbruksfabriken låg på Wollmar Yxkullsgatan. Då jag i början på juli gör mitt första besök får jag till min fasa se att stockholmarna inte har lämnat staden. Jag får vänta i en halvtimme innan jag kan kvittera ut min klubba. Det var värst vad dyrt det har blivit. Sist jag spelade kostade det sjuttiofem öre, men nu fyrtio kronor, men vad gör man inte för motio-

nens skull. När jag stod inför första banan tänkte jag, att ett par övningsslag är nog på plats, man är ju lite ringrostig och de första banorna är ju alltid lättare.

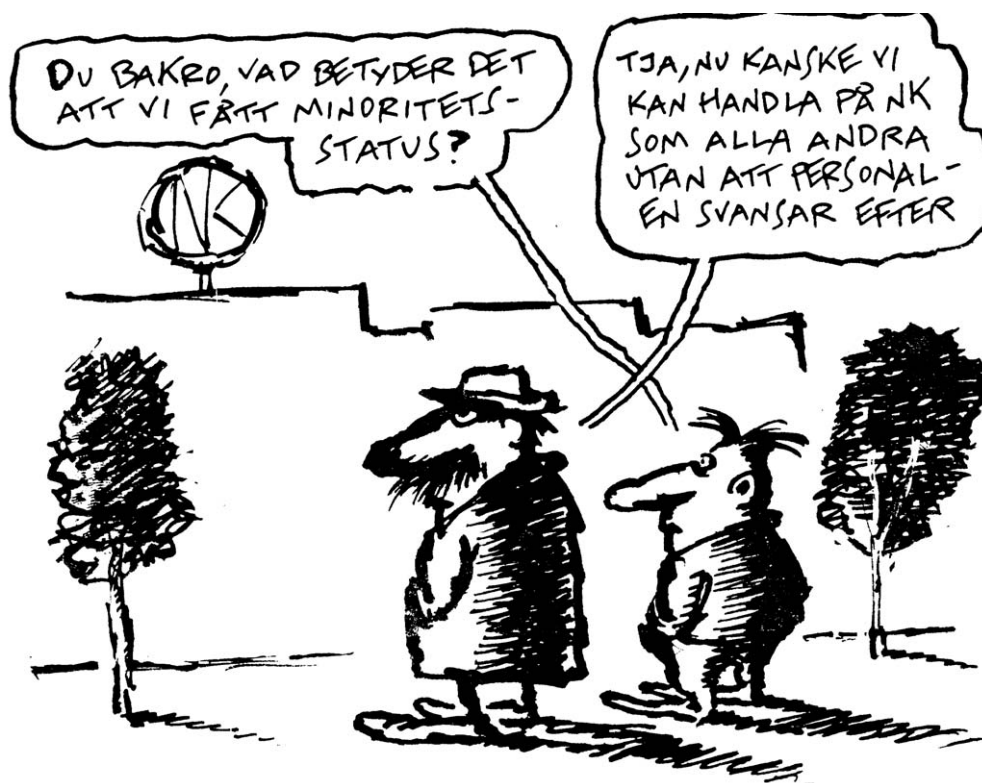
Bakom mig står ett par pojkar i tio, tolvårsåldern och väntar ivrigt på sin tur.

Efter åtta slag finner min boll hålet, Jo jo som sagt var det var ju över 50 år sedan jag hade mina glansdagar. Jag ska nog vänta och låta pojkarna gå före mig då kan jag se hur de slår, gör de fel kan jag visa dem hur man ska spela. Nybörjartur tänkte jag då den ena grabben slår in sin boll på två och den andra grabben på tre slag. På bana fyra märker jag att det måste vara fel på min klubba den drar åt höger eller lutar banan? Jag byter klubba. Mina antal slag blir bara fler och fler, många fler än pojkarnas framför mig. Jag tänkte att när jag kommer fram till banan med bildäcket, ni vet där bollen gör en loping och kommer ut och ofelbart hamnar i hålet, där kommer jag säker i med en spik. Efter fem försök att komma in i däcket slutar jag, bara för att det står fler spelare och väntar på sin tur. Skönt att jag är framme vid sista banan där bollen går in

i klubbhuset för det börjar duggregna och då kan man ju inte fortsätta. Jag kände mig inte ett dugg trött eller svettig efter rundan och började undra om detta verkligen var ett motionerande? Pojkarna hade hunnit avsluta sin runda. Efter sin glass kom de fram till mig och frågade hur många slag jag klarat banan på. Jag svarade att jag inte hade fört protokoll, för jag ville inte tala om för dem att jag hade behövt 162 slag för golfundan...

Jag tänkte för mig själv, det är ju klart med så dåliga banor som det är nu för tiden, kan man inte förvänta sig något bra resultat. Det var annat på min tid. Då var det fina tillplattade och jämt rödslipad sand och inte som nu, en äckligt grönfärgad matta, och spelare som inte följer reglerna. Vet de inte att det är förbjudet att kliva in med skorna på banan och lämna grus efter sig så att bollen ändrar riktning. Nä, annat var det på min tid pojkar, då var klubborna raka och banorna fint slipade.

Jag tror att jag ska prova vattengympa i stället för golf som är överreklamerad som motion.

Bakro

En originalserie av Ulf Lundkvist och Bengt O Björklund.

*Aureel Feraru,
Stefanesti, i sitt nya
hem med sin nya
hustru.*

Det glömda folkmordet

1942-1944 deporterades cirka 25 000 - 90 000 romer från Rumänien till ett område i södra Ukraina mellan floderna Dnjestr och Bug som Rumänien tilldelats i augusti 1941 och som uppkallades till Transdnjestria, numera Transnistrien.

Text: Cia Rinne, **Foto:** JoakimEskildsen

Romernas holocaust, Samudaripén, är föga känd och bara blygsamt dokumenterad. På ett liknande sätt förhåller det sig med deportationerna till Transnistrien. Massförbrytelse i Transnistrien tegs ihjäl efter kriget under kommunismen och har förblivit i stort sett outforskade även efter att arkiven blivit tillgängliga efter revolutionen. Deportationerna till internerings- och arbetsläger, enligt tysk modell, blev ödesdigra för romer och judar.

Det är svårt att veta hur många romer som levde i Rumänien innan de deporterades till Transnistrien. I det större Rumänien fanns det 1930 drygt en kvarts miljon personer registrerade som tigani, vilket utgjorde cirka 1,5 procent av den rumänska befolkningen. Den största delen av romerna levde på landsbygden, och utgjorde ofta en väsentlig och outhä-

bärlig del av lantbefolkningens vardag.

Missvisande och felaktiga uppgifter som cirkulerar i rumänsk litteratur har förvrängt eller bagatelliserat romernas deportation till Transnistrien.

Antiziganism

Antiziganism och antisemitism blev alltmer vanligt i Rumänien under trettio-talet och uttrycktes utan tvekan offentligt. En rumänsk kommandant jämförde romer och andra grupper med "möss, råttor, kråkor". Rasistiska yttranden förekom speciellt i den fascistiska tidningen Eroica som ansåg att "zigenarproblemet" var lika viktigt som "judeproblemet". Den opponerade sig emot den farliga allmänna uppfattningen att zigenarna bildade en del av den rumänska rasen, oroad sig över det tilltagande antalet blandäk-

tenskap och fodrade förbud av sådana och uteslutandet av zigenare från alla sfärer av det offentliga livet, samt att alla nomadiska zigenare skulle placeras i arbetsläger.

Dr. Ioan Făcaorus förespråkade att rumänernas och zigenarnas blod inte skulle blandas för att det rumänska folket inte skulle fläckas av zigeniskt blod.

Tillsammans med Rumänien erövrade Tyskland under Östfälttåget det sydliga Ukraina fram till floden Bug, och de rumänska trupperna fick ansvaret för säkerheten fram till floden Dnieper.

Mellan 1941 och -43 blev Transnistrien en slags "avstjälpningsplats" eller "massgrav" för judar, romer, ukrainare och religiösa minoriteter på ett liknande sätt som Polen användes av Tyskland. Regeringens plan var att driva romerna ut ur det rumänska landet. Mellan 1941 och 1943 deporterades 25 000 till 90 000 romer över Dnieper till Stalingrad-regionen.

Förberedelserna

Vid processen efter kriget påstod Antonescu, som varit regeringschef i

Rumänien, sig bara ha deporterat brottslingar.

– Stadsbefolkningen terroriserades om nätterna av gäng eller individer som ofta var beväpnade; de stal och till och med dödade. Dessa gärningsmän var romer. Alla fodrade att de skulle skjutas. I Transnistrien rådde stort behov av arbetskraft. Jag beslöt att romer som hade mördat eller dömts fler än tre gånger för andra brott, skulle deporteras till Transnistrien.

I ett kungligt utlåtande från den 21 augusti 1942 klargjordes riktlinjerna för hur judars och romers egendom skulle konfiskeras och vem som skulle deporteras: romer vars "levnadssätt inte motsvarade de allmängiltiga moraliska föreställningarna", romer som "inte kunde försörja sig själva", som "hade begått brott" eller "inte hade någon fast bostad". I och med dessa formuleringars flummighet kom majoriteten av romerna - de "fattiga, de marginaliserade, de kriminella, nomaderna" - i fråga för deportation. De första, "omoraliska", skulle installeras i Transnistrien som tvångsarbetare vid återuppbyggnaden av broar, gator och byggnader.

Vasile Ionita, en halvnomadisk koppersmed, kommer ihåg hur han satt i en bar tillsammans med andra romer och läste i tidningen att romerna skulle skickas till Transnistrien.

– Vi trodde inte att sådant skulle kunna hända.

Enligt honom hade romerna levt fredsammt med den övriga befolkningen och accepterat varandra.

På sommaren 1942 uttryckte Tyskland sitt missnöje med hur ineffektivt Rumänien var med att "lösa det judiska problemet", varefter Rumänien började bygga flera läger i Transnistrien.

Presidentens ministerråd gav den översta gendarmerinämnden i uppdrag att övervaka de nomadiska och halvnomadiska romernas deportation till Transnistrien som skulle göras med nomadernas egna hästvagnar. Gendarmeriet gick till sjatorna, sade till dem att göra hästvagnarna klara för att resa och tvingade

sedan undantagslöst alla familjemedlemmar till omedelbart uppbrott. I vissa fall inbillade myndigheterna romerna att de skulle få hus, land och djur ifall de skulle följa med frivilligt.

Genom det oförberedda uppbrottet tillfogade myndigheterna romerna mycket lidande som hade kunnat undvikas. Många hade inte någon möjlighet att skaffa livsmedel före avresan och hade inte heller under den tre månader långa färden någon möjlighet att försörja sig själva. För att göra det hade de behövt stanna upp emellanåt för att utöva sina yrken. Under det konstanta resandet hade de inte någon möjlighet till det. Många dog redan under resan av näringsbrist.

Romerna misshandlades under resan, antagligen av lokalbefolkningen.

– På vägen till Transnistrien blev vi slagna, inte så mycket av de rumänska gendarmerna. Men då vi kom genom Bessarabien slog alla oss, berättar Vasile Ionescu, ett vitne.

Mihai Tonu från Tîrgu Jiu och

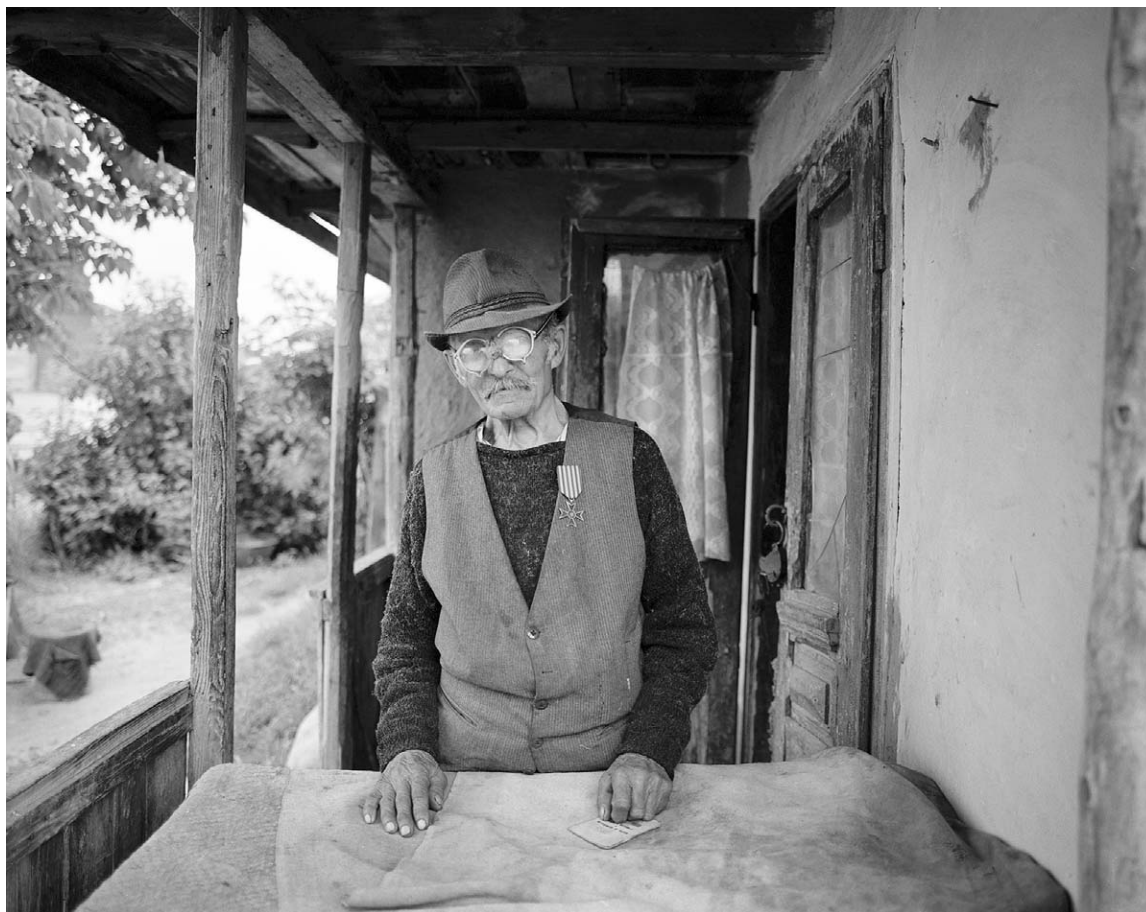
Stanescu Zdrelea från Sebes, blev deporterade i den första fasen. Gendarmer på häst befälde dem att göra sin sjatra klar för avfärd. De lovades hus, åkrar och djur, men de var skeptiska mot erbjudandet, eftersom de var krigstider och vem skulle nu plötsligt vara intresserad av deras öde någonstans i öst. På vägen kom flera sjator till det uppstod en karavan på cirka 20 000 människor. Någon tid efter att de nått fram till andra sidan floden Prut pekade kommandanten som ledde karavanen mot en dal och förkunnade att de var framme. Enligt ögonvittnesberättelserna var romerna oförberedda för de bristfälliga förhållandena i Transnistrien.

– Framme? Här under den bara himlen? Det har vi ju redan varit i veckor! Och var är de utlovade husen? Inte ens någon brunn finns det, bäcken där nere räcker omöjligt till för oss alla!

De fick veta att andra sjator varit snabbare än de, och redan hunnit installera sig i de reserverade byarna. Deras egna byar måste de bygga själva. Det var

Aurel Feraru Stefanestis från tiden då han tjänstgjorde i rumänska armén.

Aureel Feraru, Stefanesti, visar upp sin id-handling från tiden då han tjänstgjorde i rumänska armén. Observera medaljen för tapperhet...

inte mycket som kunde göras innan mörkret föll, så de började gräva jordhålor enligt kommandantens anvisningar, och skuffade vagnarna över dem som tak.

– På natten blev situationen outhärdlig för oss. Barnen grät av elände, kvinnor ropade efter sina män, gamlingar hade tappat bort sig i trängseln, berättar Zdrela.

Alla hann inte hitta skydd innan en isig snöstorm uppstod. Redan den första natten omkom 1 500 romer i kölden.

– På morgonen såg vi deras lik. Några satt kvar som om de fortfarande levde, med handen skyddande över barnens huvuden.

Enligt den rumänska kommissionen för krigsförbrytelser omkom cirka 36 000 romer i dödslägren i Transnistrien, varav majoriteten var kortorara, nomadiserande romer. Att romerna var kristna, motståndare till kommunismen, visat sin solidaritet med det rumänska folket var till ingen nytta. De deporterades ändå.

Andra fasen

Mellan den 12 och 19 september, 1942, som också kallas för den "andra fasen", deporterades de bosatta romerna.

Enligt räkningen av romerna som anordnades i Rumänien den 17 maj 1942 fanns det 31 438 bosatta romer som uppfyllde kriterierna för deportation, av vilka 12 497 ansågs vara "farliga, oönskade och militärodugliga", och därför skulle lämna landet medels järnvägstransport. Aurel Feraru fick under kriget veta att hans familj avhämtats från byn Stefanesti i nordöstra Rumänien.

– Den 22 september kom de och hämtade min familj, jag var inte hemma då, jag var i kriget. De sade att de skulle ge dem hus och mat, kor, jord, men de förde dem i döden, berättar Aurel Feraru.

Den 12 september 1942 började den fem dagar långa transporten av 13 176 romer mot Tighina. Varje tåg bevakades av en truppchef, en lägre rangs officerare, en officerare och några militärbefriade. Under tågresan fick de en brödranson per dag.

Dog av törst

Romerna dog av törst, svält, panik och syrebrist under tågtransporten. De döda kropparna slängdes ut från tågfönstren. Lokalbefolkningen tog kläderna av de döda. Det förekom t.o.m. att lokalbefolkningen kunde "köpa en död" för att sedan få lov att ta dennes kläder.

Blondina, som var med på en av tågtransporterna, minns att de inte hade någon mat under resan, men att någon i ortsbefolkningen hade medlidande och gav dem livsmedel.

– Vi hade ingenting på tåget och var hungriga. Sedan kom vi till Ukraina, och tänk, några av dessa människor som såg ut som kineser stack oss brödbitar genom fönstren. De gav oss bröd.

Det förekom att myndigheter lät sig mutas. Gendarmen som fått en kopparskål och 1 000 lei av Vasile Ionita hade rätt denne att gömma sig "tills denna våg av vrede och ondska" var förbi. Men det hjälpte inte.

Det förekom ofta att familjer splittra-

des åt. Fiskaren i Stefanesti fick aldrig se sin familj igen.

– Jag var ute på gatan då de kom och hämtade mig. Jag var sju år gammal då. De sade att vi skulle få hus och mat, och att vi skulle följa med. Jag var ensam och ville hem till mina föräldrar. Men de tog med mig. Då jag kom tillbaka några år senare fick jag veta att också mina föräldrar hamnat i Transnistrien. De hade deporterats till en annan ort. Jag såg dem aldrig mera.

Regeringen i Transnistrien var dåligt förberedd. I rapporten som framlades av utredningskommittén för krigsbrott beskrevs situationen i Transnistrien som följande: "Tusentals försvarslösa zigenare trängdes ihop i Transnistrien. Över hälften smittades med tyfus. Gendarmeriet praktiserade terror som saknar exempel; allas liv var osäkert; tortyrerna var grymma. Kommendanterna levde i utsävningar med vackra zigenerskor och uppehöll personliga harem."

Många romer frös helt enkelt ihjäl i kölden. De hade inga sängar eller sängtäckan, kläderna tog slut alltefter att pengarna använts och de börjat ge sina ägodelar i utbyte för livsmedel. Romerna i Oceacov som hade förts till olika läger hade i brist på ved varit tvungna att bränna alla dörrar, fönsterramar, takbjälkar och träväggar i barackerna för att få värme och kunna laga mat. Ur en rapport framgår att de använt trä från 129 hus, en skola och 119 bodar och att 150 personer dött av näringsbrist. I vissa fall var romerna så desperata att de slaktade sina kära hästar.

Då sjukdomar började spridas bland romerna försämrades deras situation ytterligare. Bristen på vatten och hygieninrättningar främjade sjukdomarnas snabba spridning. Romerna dog av feber, hjärtsjukdomar, utmattning, lunginflammation, delirium och nervskador, men

framför allt av tyfus som spreds fort i de trångt bebodda utrymmena. Enligt Oceacovs tidigare borgmästare Vasile Gorsky upptäckte läkarna romernas tyfusinfektion för sent eftersom deras hud var mörkare och det därför var svårare att se de röda fläckarna på huden.

Flera av romerna fick varken vård eller mediciner, kunde inte tvätta sig själva eller sina kläder, de hade löss och många hade inga kläder.

Romernas situation var fruktansvärd. Byförvaltningen hade skickat en läkare och en steriliseringsapparat för de medicinska instrumenten, men ingen personal, inga

instrument, inga mediciner. Romerna dog värre än djur och begravdes utan präst.

Situationen i Transnistrien var så utsiktslös att några romer inte såg någon annan lösning än att överge sina nyfödda och därmed göra sig skyldiga till barnamord, vilket anses vara kanske det värsta brottet mot romska reglerna och kultur. Flera mödrar lämnade sina nyfödda barn för att de inte visste hur de skulle livnära och värma dem.

Många rumäner är fortfarande övertygade om att det aldrig försiggått någon deportering av judar och romer från Rumänien.

Aureel Feraru, Stefanesti.

Utsikt över romernas boplat i Aspropyrgos, där även industrier och soptipp finns.

Foto: Joakim Eskildsen

OS – En ursäkt att vräka romer

Under förberedelserna för OS i Grekland i år, har ett stort antal romer blivit vräkta från sina boplatser. Många grekiska samhällen har använt sig av de olympiska spelen som en förevändning att tvinga bort romerna från hus och hem.

I Halandri, Aghia paraskevi, Aspropyrgos och Ahanrnai / Minidi som alla ligger i utkanten av Aten, har myndigheterna använt sig av detta argument för att bli av med romerna i området. Det finns exempel på romer som tvingats bort från sina romska samhällen därför att området behövdes för OS:s infrastruktur. De låg helt enkelt för nära. Vräkningarna har i och för sig pågått under en längre period, men med OS som ursäkt har antalet vräkta romer ökat markant. I det romska samhället Aspropyrgos, började hotet om vräkningar redan år 2000 med hot både från polisen och civila. Trots att det inte bestämdes fören nyligen att det skulle byggas olympiska faciliteter i Aspropyrgos, har borgmästaren i staden använt sig av OS som en ursäkt att fördriva romerna i området. 2002 krävde myndigheterna i Staden Maroutsi att romerna skulle lämna sina bosättningar därför att olympiska spelens kommitté hade bestämt att utvidga de olympiska instal-

lationerna i området med en parkeringsplats som skulle ligga där romerna bodde, detta trots att romerna hade bott där i årtionden. I utbyte skulle de få en stor summa pengar som ett hyresbidrag varje månad.

Överenskommelsen stipulerade också att staden skulle garantera ett permanent boende för de 40 familjerna, ge dem särskild hjälp med kläder och mat samt utarbeta en plan för deras integration i samhället. I september 2002 började romerna lämna området men ganska snart framstod det att myndigheterna inte alls stod för vad de lovat. Inga pengar utbetalades, de romer som vägrade flytta vräktes i september 2003. Myndigheterna i Marousi påstod att de betalat romerna pengarna de är skyldiga, tvärtemot de rapporter som finns, detta är bara några exempel på det allmänt utbredda användandet av illegalt tvingade vräkningar av oönskade romer i Grekland.

I skuggan av det nybyggda judo och

brottningsarenorna, bor romer i bjärt kontrast mot de moderna byggnaderna som byggdes till en kostnad av knappt en miljard svenska kronor.

Byggnadsarbetarna har lämnat sitt avfall där, sopbilarna har slutat att komma och hus har demolerats under förespegling av att ett torg skulle byggas.

– Där låg tidigare ett stort hus berättar en romsk man bosatt i området. En dag kom de med en bulldozer och sa att de skulle bygga ett torg där. Nu finns där ingenting, inget torg, inget hus, bara sopor.

Tredje klassens medborgare

Panayote Dimitras, ordföranden för den Internationella Helsingfors Federationen i Aten, berättar för frilansskribenten Cia Rinne om situationen.

– Det är lagligt att kasta ut folk som bosätter sig på ett område och det finns en juridisk procedur för detta. Det är alltså lagligt att tvinga bort människor från sina hem, men inte innan de blivit erbjudna ett alternativt boende. Problemet är att polisen behandlar romer på ett annat sätt än andra greker. De kontrolleras som de aldrig skulle kontrollera icke-romer. Om de misstänker att det finns droger någonstans i Atens centrum omringar de inte hela stadsdelen och ställer upp allesam-

man. Men misstänker man något i ett romsk kvarter då gör man det och anhäl-ler alla, slår dem också, men hittar för det mesta ingenting. Polisen ser på romerna som vore de tredje klassens människor, folk som man kan slå och svära åt.

Cia Rinne har även besökt staden Aspropyrgos. Hon beskriver situationen så här.

"En liten gata som leder rakt ned mot en hög mur är fylld med människor, många av dem är mörkt klädda. Den vita muren bär svarta sotskuggor efter skräp som bränts intill den. I den sista baracken före muren bor den romska kvinnan Dionysia med sina tre döttrar. En av barackens väggar utgörs av ihopspikade glasfönster bakom vilka de få köksgrejerna familjen äger har staplats upp. Det liknar nästan en liten butik. Dionysias hem är ett enda stort rum. På mattan invid den lilla ugnen i mitten av rummet sitter tre svartklädda kvinnor och dricker grekiskt kaffe, talar sakta med varandra. Dionysias far har dött för nio dagar sedan, han hade astma som förvärrades av den dåliga luften på soptippen."

Frilansjournalisten Johan Lundberg skriver om samma ställe:

"Den 16 februari 1999 kör bulldozrar, en vattenkanonbil och polisbilar in i den romska bosättningen Nea Zoe i Atenförorten Aspropyrgos. Fem bostäder jämnas med marken och sticks i brand. Invånarna varnades inte och hann inte rädda sina tillhörigheter. Händelsen är bara en av många i kommunen och har nått regeringen. Den dåvarande vice inrikesministern Florides svarar att borgmästaren gick andra invånare i kommunen till mötes efter klagomål om att romerna hindrade dem från att odla sin mark genom att olagligen ockupera den, men Nea Zoe är ett industriområde. Inte ens ogräs växer där.

Ett år senare plogar en bulldozer bort Nikos Aristopoulos och hans grannars bostäder. Deras tillhörigheter begravs i sanden. Nikos Aristopoulos har varit med sedan vräkningarna började 1997, så när han anmäler det inträffade är det inte

Romsk bostad i Aspropyrgos.

Foto: Joakim Eskildsen

första gången, och inte den sista. Borgmästaren svarar att han låtit "städa upp" området av hänsyn till de romer som bor där. Utredningen läggs ned.

Det är en vanlig missuppfattning att alla romer är kringresande, men faktum är att många slakter är bofasta sedan generationer. Nikos Aristopoulos, liksom de andra romerna i bosättningen Nea

Zoe, är inte mer av en nomad än du och jag. Om dagarna arbetar han på ett center för utstötta ungdomar. På nätterna sover han i en kåkbostad. Nikos Aristopoulos flyttar inte omkring och lever i plywoodhus av fri vilja, som många grekiska myndigheter tycks tro. Han gör det för att han råkade födas in i det grekiska samhället som rom."

Foto: Joakim Eskildsen

I Agia Paraskevi finns det inget vatten att tillgå över huvudtaget. Romerna där är därför tvugna att smälta snö på vintern de få gånger snö faller över Aten.

Här är alla deltagarna i sommarskolan i Budapest i år.

På kurs i Budapest

Den 5 till den 14 juli hölls den årliga sommarskolan om mänskliga rättigheter i Budapest, organiserad av European Roma Right Center (ERRC) och Canadian Human Rights Foundation. Två organisationer som jobbar på internationell nivå med mänskliga rättigheter och övervakar romernas situation i Europa.

Text och foto Rosario Taikon Alí.

Syftet med kursen var att öka kunskapen om de mänskliga rättigheterna, lagen och verktygen som romska aktivister kan använda sig av, både på nationell och på internationell nivå.

Deltagarna på kursen kom från olika länder och bakgrunder, men det hindrade ingen av oss att se vad vi hade gemensamt. Vi är alla romer och arbetar alla för den romska frågan.

Jämförelsen mellan våra olika utgångspunkter, idéer och kulturer var ett av kursens syften.

Redan från början talade vi om hur romernas situation skiljer sig i de olika delarna av Europa, men att våra olika problemen trots allt är ganska lika.

Ett annat tema var att lära sig använda de institutioner för romska frågor som finns både på nationell och på internationell nivå. Man måste kunna övervaka och rapportera om diskriminering och

kränkning av de mänskliga rättigheterna.

Deltagarna fick lära sig att använda sig av de kunskaper de fått under kursens gång i sina egna organisationer.

Vi ska undersöka möjligheten av att bilda ett nätverk och utveckla ett samarbete med andra organisationer som agerar i Europa.

Mycket tid togs i anspråk för att lära känna de andra deltagarna i kursen, deras organisationer och vilka resurser de hade att arbeta med den mänskliga rättighetsfrågan.

Resonemangen kring dessa frågor fortsatte flera gånger också efter lektionernas slut och vi pratade om att utveckla ett samarbete mellan de olika organisationerna i Europa. Det var också intressant att lära sig de olika definitionerna av begreppet "minoritet" inom det romska området.

Mycket tid ägnades åt att ta reda på vilka var de bästa sätten för oss att ta till

vara på de mänskliga rättigheterna för alla dem som dagligen blir kränkta i Europas olika länder.

Till stor förvåning blev en del av seminariet ägnat åt att se på vilket sätt man kan bevara den romska kulturen i sina olikheter från majoritetssamhället och hur man kan använda sig av internationella lagar för att uppnå det.

Intressant var ett anförande av Luke Clemens. Han förklarade med hjälp av olika exempel hur EU-domstolen agerar när den följer konventionen för mänskliga rättigheter.

Väldigt värdefullt var all den tid som handlade om monitoring, med fokus på olika fall och de rapporter som var ett första resultat av tidigare utfört jobb, och de möjligheter som finns att använda dem som ett kraftfullt verktyg.

Under kursen gång och under de olika fall som vi simulerade, hade flera av deltagarna olika åsikter, ofta åsikter som låg långt från varandra och som kunde vara svåra att förstå för dem som inte riktigt var på samma "tanelinje". Det kunde ha varit ett samarbetsproblem, men en av reglerna var att vi måste lyssna på varandra och den blev alltid respekterad när vi fokuserade på vad vi hade gemensamt.

Notiser och nyheter sen sist

Växjö

I byn Guca i centrala Serbien hålls varje år en tävling i vilket som är världens bästa brassband. Boban Markovic Orkester, som ofta vunnit denna tävling, har de senaste fem åren turnerat genom hela Europa. I september ska de på en stor turné till Nordamerika. I sommar har Boban Markovic och hans orkester bland annat spelat på Utvandranas Hus i Växjö. Föreställningen var så populär att alla inte fick sittplats, utan fick stå och trängas. Nio orkestermedlemmar blåste i trumpet, tubor, kornetter och fyra slagverkare höll ett rasande högt tempo. Livsglädjen flödade och publiken trivdes och höll takten med händer och fötter.

Föreställningen varade i två timmar utan paus. Det var många olika originella musikstilar som spelades upp under den korta tiden.

I slutet av föreställningen fick orkestern stående ovationer, de blev inropade flera gånger.

Bobans son Marko Markovic, som är 16 år, spelar trumpet i orkestern och när han fyller 18 år ska han få orkestern i födelsepresent. Den kommer då att byta namn till Marko Markovic Orkester.

Alla musikerna är självlärda, melodierna de spelar har Boban själv komponerat.

– Eftersom vi inte kan läsa noter, har vi musiken i våra huvuden, säger Boban.

Smålandsposten

Slovenien

En slovensk borgmästare i staden Medzev vill utvisa tre romska ungdomar från sin stad.

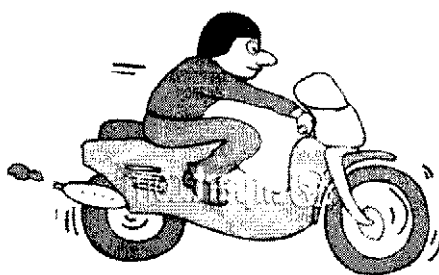
Pojkarna har blivit anklagade för att ha stulit aluminiumbitar från den lokala brandstationen och sålt dem till en skrot-handlare.

Det finns inga bevis på att pojkarna är skyldiga till dessa brott.

Stadens ledamöter har uttryckt sitt missnöje över borgmästarens agerande. Enligt Slovensk lag har han inte någon formell rätt att utvisa någon.

– Detta kommer inte att hindra mig, säger borgmästaren som ett svar på missnöjet bland hans ledamöter. Vid nästa sammanträde i stadshuset kommer jag att driva samma fråga. De här romska barnen som bara driver omkring på gatorna efter klockan tio på kvällarna borde vara hemma med sina föräldrar som borde ha koll på dem. Jag är inte rädd, lade han till, nästan hysteriskt, det värsta de kan göra är att döda mig.

The Dzeno Association and RSK

Uddevalla

Bengalos MC-klubb har fått dagens ris i en Göteborgs tidning. Ordet bengalo har ni tagit från vårt språk romani. Synd för er; det betyder nämligen idiot. Så med andra ord heter ni "Idioternas MC-klubb". Var vänlig lämna tillbaka vårt ord och skymfa ej vårt språk romani skriver en Jönköpingsresande.

GT

Gävle, Skutskär

DO vill driva en romsk kvinnas fall till domstol. Hon skulle gå och äta med sina barn i en nyöppnad pizzeria i Skutskär. När de står framme vid kassan och ska beställa får de veta att de inte är välkomna som kunder. Personalen säger att de inte släpper in zigenare. Kvinnan frågar varför och får till svar att andra zigenare har varit där och bråkat. Kvinnan hade aldrig tidigare besökt pizzerian eller någonsin ställt till med något besvär.

– Det kändes hemskt, speciellt som barnen var med, jag skämdes också inför de andra gästerna, berättade kvinnan för Arbetarbladet.

Kvinnan har blivit behandlad på liknande sätt tidigare, men aldrig anmält det. Den här gången blev hon övertalad av sin syster att anmäla saken till DO.

– Min syster sa att vi måste börja anmäla sånt här, annars blir det aldrig någon ändring.

För ett år sedan stärktes diskrimineringslagen så att den gäller på fler områden än tidigare. Bland annat när man söker lån, bostad eller besöker restaurang. Anmälningarna har ökat sedan dess. Trots det har inget fall ännu gått till domstol. Ofta saknas bevis, ord står mot ord. Fallet med pizzerian är ett undantag, då personalen där medgett att kvinnan blivit nekad för att hon är rom.

Den som bryter mot lagen om förbud mot diskriminering kan dömas att betala skadestånd till den drabbade.

Arbetarbladet

Festival i Florens

I Florens i Italien blir det festival den 16 augusti till den 5 september.

Festivalen görs i samarbete med föreningen Human Rights, invandrarföreningar och romska artister. Temat är

Nomadiskt liv i modern kultur.

Festivalen baseras på den romska filmproducenten Tony Gatlifs verk.

Med *Exil*, hans senaste film, vann han pris som bästa regissör i Filmfestivalen i Cannes i år. *Swing*, *Gadjo Dilo*, *Vengo*, *Demone flamenco*, och *Gaspard e Robinson*, är namnen på andra filmer som Tony Gatlif producerat

Firenze città

Danmark

Danska romer ansöker om minoritets status och har startat en organisation som heter Romano. De har tagit kontakt med berörda ministrar i den danska riksdagen, men i ett brev till Romano skriver riksdagen att "Majoriteten av de romer som bor i Danmark idag är till stora delar immigranter och flyktingar. Dessa grupper har inte någon historisk samhörighet med Danmark. Romer som kom till Danmark innan 1960 är idag integrerade och inte en identifierbar grupp".

Danmarks smalspåriga minoritetspolitik är ett problem.

– Romer är ett speciellt europeiskt folkslag och Danmark kan inte använda sådana argument, säger Eric Støttrup Thomsen, Romanos talesman. Enligt ett dokument om romernas historia i Danmark har de funnits där sedan 1505.

Brigitte Alfter Köpenhamn

Stefano Kuzhikov.

Helsingborg

Närvaron i skolan ökar bland unga romer i Helsingborg.

– Trenden är försiktig, men säker säger Stefano Kuzhikov, integrationshandläggare på utvecklingsnämnden.

Gustav Adolfskolan i Helsingborg har störst andel romer i Sverige. Ungefär var tionde elev på skolan har romskt ursprung.

Skolan har byggt upp kontakter med föräldrarna till eleverna under lång tid och det gör att föräldrarna känner sig trygga med skolan, de vet att lärarna bryr sig och tar tag i de problem som uppstår. En lärarassistent hjälper till med läxläsning, ordnar möten med föräldrarna och förklarar den romska kulturen för personalen, men det finns bara en lärarassistent i hela kommunen.

Stefano hoppas att det snart ska bli fler.

– Det betyder jättemycket för barnen att det finns någon från den egna kulturen bland de vuxna på skolan. Romer börjar synas mer i media och fler vågar träda fram. Det avspeglar sig också inom arbetslivet där allt fler arbetsgivare är beredda att ge romska ungdomar en chans.

Utvecklingsnämnden i Helsingborg har gett ut en folder för att ytterligare inspirera ungdomarna till fortsatta studier.

Helsingborgs Dagblad

Italien

Ett romskt ungdomsgäng arresterades nyligen i Italien. Fem pojkar och två flickor ertappades efter att ha stulit tvåhundra videokassetter, tvåhundra cd-skivor och hundratals filmrullar på en stor bensinstation på motorvägen utanför Rom.

Personalen på bensinstationen hade sett när ungdomarna plockade på sig varorna. De efterlystes omedelbart och polisen som patrullerade motorvägen fann dem, parkerade på en annan, närliggande bensinstation med hela bytet i baksätet.

Corriere della sera

Romer och resande bortom romantik och plåga

Om romernas historia
och villkor i Sverige.

Malmö Museer

*Romska föreningar och
organisationer går in gratis,
om de bokat i förväg.*

Ring 040-344423!

För övrig info, tel 040-344262.

Öppet: Juni-aug kl 10-16,
sept – maj kl 12 - 16
Malmöhusvägen,
www.malmo.se/museer

Gamla kära bilder berättar

Den här gången visar vi fina bilder på den i Norge berömda Stor-Johans dotter Milla från Solör i Norge. Stor-Johan kallades även för Tater-Johan. Milla gifte sig med en man som hette Wilhelm Vigart. Tater-Johan var emot giftermålet för han tyckte inte om den blivande svärsonens familj. Tater-Johan vill hellre att dottern skulle giftas inom släkten. Men Milla, som var en säker och självständig kvinna, gick minsann emot fadern och den övriga släkten. Hon tog sin Wilhelm och tillsammans fick de åtta barn. Milla var ute och nasade tills hon var 80 år. Hon drog sin inte för att vandra iväg till närmaste grannby fast snön låg vit på backen. I sitt knyte bar hon trådrullar, fina hårkammar, parfymer, parfymerade brevpapper och kuvert avsedda för kärleksbrev som hon sålde till sina kunder.

Tater-Milla, som hon även kallades för, var inte rädd av sig, för hon hade alltid käppen med sig. Med den i handen kunde hon säga "Passa dig annars använder jag tjuknia" (käppen). Tjuknia har Tater-Milla använt både i slagsmål och på sin häst. När hon var ute och nasade slog hon hemliga tecken i snön för att andra tater skulle veta att hon var i dess närhet.

Tater-Milla trivs allra bäst tillsammans med hästar, med pipa i munnen och handen på hästens mule. Hon var bara en ung jäntha då hon köpte sin första egna häst.

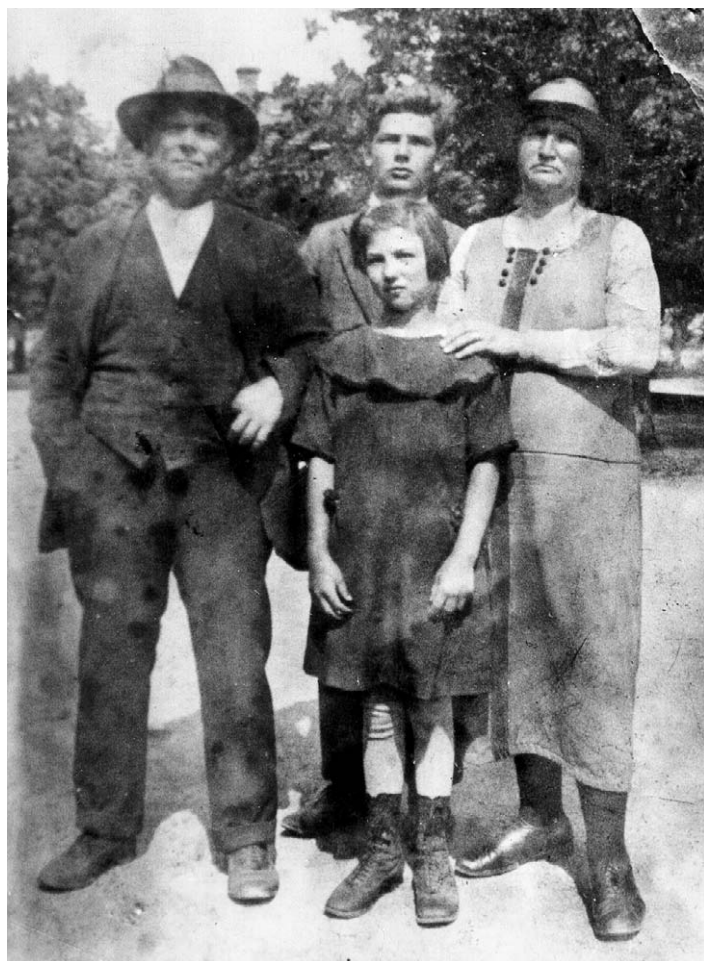
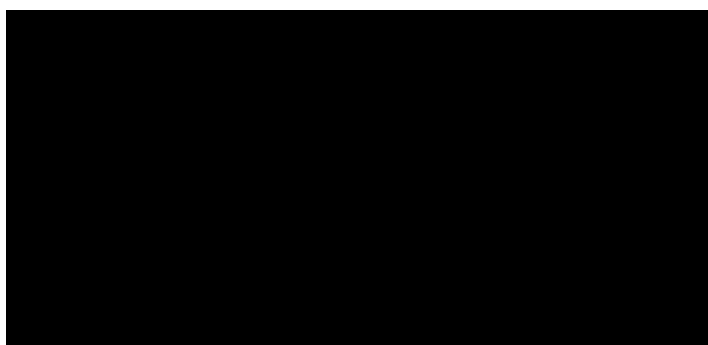

Vesselmandas son Ludde Andersson, född 1909, var verksam på Söder i Stockholm och arbetade med skrothandel på Lignastrand 27, alldeles i närheten av den romska boplatsen i Tanto.

Manda Kwick kallades för Vesselmanda för hon var snabb som en vessla med tju-ron. Hon kallades även för båtflodens dot-ter. Hon och hennes man reste ofta på floden och hämtande skrot på öarna i Norge. En dag blev Mandas man Oskar, osams med en medföljande karl på båten och bråk uppstod. Mandas man blir illa knivskuren och Manda kommer honom till hjälp, tar makens kniv och hugger ihjäl den andre mannen. Vid rättegången blir paret dömda. Som straff får Manda sitta tio år på tukthus i Norge och hennes man fick åtta år på vanligt fängelse.

När maken fick sin dom bröt han ihop, Manda sa då till sin man, självsäkert och styvnackat.

– Ta dig samman och ta ditt straff som en man. För själv stod hon ut med sitt tioåriga straff på tukthuset i Norge, berättar Sussie Andersson för oss.

Oskar Andersson och Manda Kwick med sin son Ludde och dotter Eva.

Italiensk Parmigiana

Det här behövs till ca: 8 personer

6 st Auberginer

1 liten Gul lök

1 klyfta Vitlök

1 knippa Basilika

4 burkar Krossade tomat

7 msk. Olivolja

Rapsolja till stekning

Permisanost, salt och vitpeppar efter smak.

Lax-kotletter eller fläskkotletter.

Gör så här:

Börja med att laga till såsen.

Hacka vitlöksklyftan och löken.

Fräs upp löken i olivoljan tills den är gyllenbrun.

Häll de krossade tomaterna över löken och rör om.

Skär i halva knippet basilika, salta och peppra.

Låt såsen småkoka i ca: 20 minuter, rör om då och då.

Auberginerna:

Skär auberginerna i ca. 1cm tunna skivor.

Stek skivorna i rapsolja tills de fått färg.

Lägg ett lager stekta skivor i en ugnsfast form

och häll lite av såsen över så den täcker

auberginerna, fortsätt så att varva auberginer med sås.

Riv permisanost i ett täckande lager över. Dekorera

med resterande basilika. Låt gratineras i en

250 graders varm ugn i ca. 10 - 15 minuter.

Kan serveras, med fisk eller kött eller med enbart vitt bröd

Det smakar också bra med kokt potatis.

Laxkotletter eller fläsk-kotletter:

Stek kotletterna i lite olivolja tills de är klara och

fått fin färg. Olivoljan ger en god smak.

Smaklig måltid!

Talianítsko Parmigiana

Gado trobúl pe 8 ženengi:

6 st Aubergini
1 tsinó Gálbeno purúm
1 kotór Sír
1 drez Bazilika
4 kocía Litíardé peredeiši
7 bare roía Vulói kana pekés
Čilrál parmensano, lon thai piperi.
Kotlettorá katár o loló mašo,
váike kotlettorá anda o baló.

Ker o sóso gadeá

Šin le purúma ande tsiné kotóra
Pek le purúma ande o vulói te len fárba.
Šor le litíardé peredeiši oprál le purúma thai hamisár.
Šin dopaš anda le Bazilikaske drez, lonžar thai tho andré
piperi.
Muk te čírol lokés mai xantsí, andé 20 minutsi.
Hamisár vunívar ande é píri.

Le aubergini:

Šin le aubergini andé tsané felí.
Pek le felí ande o vulói te len fárba.
Akaná tho le gata peké felí ande jekh forma te sar pečól
ande o bov,

šor tsírutsa anda o sóso oprál te vušaraves le aubergini.
Ker sa gadeá kana peklán sa le aubergini vušar mišto pala-
tunés le sósosa.

Ránde o čirál thai vušar but le čiralésa oprál o sóso.
Akaná mai šin anda le Bazilikaske drez, tho oprál te dítiol
šukár.

Muk te pečól ande o bov
ande 10-15 minutsi.

Lolo mašósa, balikané
kotlettora, pek le, ande
oliviaske vulói.

O parmigiana sar xalpe:
fersavó mašesa, váike
fersavó mas,
parnó mańrésa, kolom-
pirénsa.

*Pativ tumenge
thai xan pe
sastimása. Maria
Taikon / Maja-
Lena Taikon*

Avsändare

É Romani Glinda
Egnahemsvägen 58
se-141 37 Huddinge
Sweden

B

Porto
Betalt

Välkommen till Romskt kulturcentrum!

Romskt Kulturcentrum i Stockholm, RKC

Box 6097, 122 06 Enskede

Tel: 08-508 524 20 (21/22)

Org.nr: 802412-1249

Nu startar Romskt Kulturcentrum i Stockholm kurser av olika slag.

Ta chansen och lär dig att tala och skriva på romanés. Den 5 oktober börjar vi med en tioveckors nybörjarkurs i kelderash och lovari klockan 18-20 varje tisdag. Kurser i de andra dialekter kommer också att finnas. Vi planerar även en sömnadskurs. Anmäl dig nu, platserna är begränsade!

Under hösten har vi också planerat:

-Inblick i dramapedagogiken, värderingsövningar, självutveckling, lek, diskussioner, m.m.

- "En Rom och en Jude, tack!". Sång och teaterföreställning den 21 okt. kl.19.00 på RKC.

-Romska dagar i samarbete med Medelhavsmuseet 16-21 nov. Föreläsningar, konstföremål, fotoutställning, musik, m.m.

- Den 18 nov. startar en fotoutställning om turkiska romer av fotografen Mustafa Özunal, "Makus Ma! Me de Rom sinom!" ("Skäll inte på oss. Även vi är mänskliga!")

-Romskt Kulturcentrums egna Romska dagar den 19-21 nov. Sång, dans, musik, seminarier och utställningar.

Bli medlem i RKC

Vid medlemskap får du information och inbjudningar till utställningar, seminarier och andra evenemang. Du får även prenumerera på É Romani Glinda, Sveriges enda romska tidskrift, till det förmånliga priset, 190 kr, (ordinarie pris 250 kr). Under hösten kommer vi även att öppna ett kulturcafé och ett bibliotek. Idéer, tankar, ja, all form av kulturellt utbyte är välkommet, så dra dig inte för att kontakta oss.

Medlemsavgift:

Enskild: 100 kr

Familj: 200 kr

Betalas in på Romskt Kulturcentrums
postgirokonto: 206401-2

Besöksadress:

Romskt Kulturcentrum

Lingvägen 100, Gubbängen

(T-bana mot Farsta Strand, avgång vid Gubbängen)

För mer information och anmälan:

Domino Kai, tel:08-508 524 21

073-917 98 05

e-mail:

domino.kai@romsktkulturcentrum.se

Lars Kollberg, tel: 08-508 524 20

Hans Caldaras, tel: 08-508 524 22

**Vi välkomnar dig till ett av de få
romska centrer i hela världen.**